

УДК 378.14
ББК 74.580
С95

Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 19 / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 523 с.

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України (протокол № 4 від 23.04.08 р.) і вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 9 від 28.04.08 р.).

Редакційна колегія:

- І.А. Зязюн, доктор філософських наук, професор, академік АПН України, голова (м. Київ)
Н.Г. Ничкало, доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України, заступник голови (м. Київ)
С.У. Гончаренко, доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України (м. Київ)
В.К. Сидоренко, доктор педагогічних наук, професор, член-кор. АПН України (м. Київ)
С.О. Сисоева, доктор педагогічних наук, професор, член-кор. АПН України (м. Київ)
О.В. Шестопалюк, кандидат педагогічних наук, професор (м. Вінниця)
Б.А. Брилін, доктор педагогічних наук, професор (м. Вінниця)
Р.С. Гуревич, доктор педагогічних наук, професор, заступник голови (м. Вінниця)
О.С. Домінський, кандидат педагогічних наук, доцент (м. Вінниця)
М.Ю. Кадемія, кандидат педагогічних наук, доцент (м. Вінниця)
В.І. Ключко, доктор педагогічних наук, професор (м. Вінниця)
О.М. Коберник, доктор педагогічних наук, професор (м. Умань)
І.М. Козловська, доктор педагогічних наук (м. Львів)
Л.П. Пуховська, доктор педагогічних наук, професор (м. Київ)
В.О. Радкевич, кандидат педагогічних наук, доцент, член-кор. АПН України (м. Київ)
В.В. Рибалка, доктор психологічних наук, професор (м. Київ)
О.Г. Романовський, доктор педагогічних наук, професор (м. Харків)
М.І. Сметанський, доктор педагогічних наук, професор (м. Вінниця)
Г.С. Тарасенко, доктор педагогічних наук, професор (м. Вінниця)
Н.Т. Тверезовська, доктор педагогічних наук, професор (м. Київ)
О.І. Щербак, кандидат педагогічних наук, доцент, член-кор. АПН України (м. Київ)

У збірнику наукових праць відомі дослідники, педагоги-практики середніх загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних навчальних закладів, працівників вищих навчальних закладів I–II і III–IV рівнів акредитації висвітлюють теоретичні й прикладні аспекти впровадження сучасних інформаційних технологій та інноваційних методик навчання у підготовку кваліфікованих робітників, молодших спеціалістів, спеціалістів і магістрів.

Статті збірника подано в авторській редакції.

Для науковців і педагогів-практиків загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, працівників інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Рецензенти:

- Л.В. Барановська, доктор педагогічних наук, професор
М.П. Лещенко, доктор педагогічних наук, професор
М.М. Чепіль, доктор педагогічних наук, професор

ISBN 966-527-188-X

© Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України
© Інститут професійно-технічної освіти АПН України
© Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

15. Информатика: Довідник учня та абітурієнта /Корнієнко М.М., Іванова І.Д. – Х.: Веста: В-во «Ранок», 2008. – 160 с.

16. Глинський Я.М. Информатика: 10-11 класи: Навч. посіб. у 2-х ч. – Ч.1. Алгоритмізація і програмування – Львів: СПД Глинський, 2007. – 256 с.

17. Глинський Я.М. Информатика: 9 клас. Перший рік навчання. – Львів: СПД Глинський, 2007. – 200 с.

18. Информатика и компьютерная грамотность. ИПИ АН СССР. Отв. ред. Наумов Б.Н. – М.:Наука, 1988.

УДК 378.1

В.В. Гриценко, Г.В. Красильникова
м. Хмельницький, Україна

КЛАСИФІКАЦІЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ І КОМПЕТЕНЦІЙ В ОСВІТІ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД

Нові соціально-економічні відносини в Україні, модифікація структури виробництва і його вихід на світовий економічний ринок, сприяли підвищенню конкурентоспроможності фахівців та якості їх підготовки. Нові вимоги до якісної підготовки фахівців обумовили інновації в галузі професійної освіти, а саме, пошук нових ефективних форм організації навчання, моделей і методик їх реалізації і, безумовно, оновлення змісту освіти. Модернізація змісту вищої професійної освіти, що відбувається в останні роки в Європейських країнах і Україні залежить від багатьох чинників, що базуються на результатах навчання які, як правило, формуються у вигляді компетенцій.

Компетентнісний підхід як поняття і як системна концепція, що описує освіченість людини, почав інтенсивно використовуватись в кінці 90-х років ХХ ст. і на початку ХХІ ст. під впливом моделей освіти Західної Європи і США, а також Болонського процесу. ся в кінці 90-х років ХХ століття.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю коригування сучасного освітнього процесу у вищих навчальних закладах з метою підвищення якості підготовки майбутніх фахівців професійної освіти, в умовах реалізації компетентнісного підходу.

Сутність компетентнісного підходу відображена в багатьох роботах дидактів Дж. Равена, Ю. Татура, Г. Селевко, І. Зимньої, В. Краєвського, А. Кузнєцова, О. Лебедева, А. Тряпичіної, А. Хуторського та ін.

Із аналізу цілей «проєкту TUNING», компетентнісний підхід в значній мірі викликаний необхідністю [1, с.8-11]:

1. Створення загальної мови між «академічними колами» в вищій школі, роботодавцями і випускниками стосовно якості результатів навчання, експлікація академічних і професійних профілів, а саме проблемою занурення вищої школи в ринок, забезпечення «прозорості» в системі стосунків на «ринку освіти» і на «ринку праці», забезпечення їх сумісності, інтернаціоналізації ринку праці і освіти.

2. Розкриття основи цієї «мови» в термінах загальних (універсальних) і професійних (предметно-спеціалізованих) компетенцій.

3. Забезпечення можливості перерв у навчанні на базі впровадження «двохциклової (двох-, трьохрівневої) системи вищої освіти та освіти протягом життя».

4. Актуалізації опанування вищою школою «нових типів результатів освіти, які виходять за рамки професійних знань, умінь та навиків», «які знаходять своє застосування в широких контекстах працевлаштування і громадськості».

5. Створення модульної форми освітнього процесу, що забезпечує формування відповідних компетенцій та розвиток системи накопичення та переносу кредитів.

У рамках Болонського процесу, компетентнісний підхід зайняв своє місце в освіті і виконує такі функції: посилення орієнтації освіти на працевлаштування, а саме на підвищення конкурентноздатності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці; підвищення гнучкості вищої освіти на основі системнодіяльного, знанієвого (предметно-

дисциплінарного) і компетентнісного підходів на модульній основі; підвищення якості підготовки випускників вищого навчального закладу і забезпечення сумісності результатів підготовки випускників по одному профілю професійної діяльності в різних навчальних закладах і різних країнах [2, с.36-37].

Якщо для західної освітньої понятійної системи категорії «компетентнісного підходу», «компетентності» і «компетенції» є природними, що виникли еволюційно в останні чотири десятиріччя, то для української освітньої системи використання компетентнісного підходу виявило проблему своєчасного термінового перегляду всієї вітчизняної категоріальної системи педагогіки і освіти. Поняття «компетентність» і «компетенція», їх застосування активно обговорюється дослідниками, теоретичний аналіз цих понять дозволяє сказати, що в наш час немає єдиної точки зору на визначення їх змісту.

Аналіз літератури показав неоднозначне трактування терміну «компетентність», який складається з набору елементів (компонентів), науковці мають різні точки зору до визначення терміну, найбільш часто зустрічаються такі, що описують його як:

- знання;
- здатність;
- уміння;
- розуміння;
- навички тощо.

Наведемо декілька визначень термінів «компетентність» запропонованих такими науковцями як Дж. Равен, Ю. Татур, І. Зимняя, А. Хуторський та ін. (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення терміну «компетентність» різними науковцями

Джерело інформації	Визначення термінів
Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. – М., 1993. – С. 294.	Компетентність – глибоке, досконале знання сутності роботи, що виконується, способів і засобів досягнення поставлених цілей, а також наявності відповідних умінь і навичок
Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Пер. с англ. – М., 2002. – С. 48.	Компетентність – специфічна здатність, яка необхідна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі і яка включає вузькоспеціальні знання, особливого роду, предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії
Исаев В.А. Образование взрослых: компетентносный подход. Монография. – Великий Новгород, 2005. – С.10	Компетентність – виражена здатність застосовувати свої знання і уміння (ІСО 9000:2000 п.3.9.12)
Ю.Г. Татур. Компетентносный подход в описании результатов и проектировании стандартов высшего профессионального образования: Материалы ко второму заседанию методологического семинара. Авторская версия. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004	Компетентність – інтегральна властивість особистості, яка характеризує її прагнення і здатність (готовність) реалізувати свій потенціал (знання, уміння, досвід, особисті якості тощо) для успішної діяльності в визначеній галузі
Зимняя И.А. <i>Общая культура и</i>	Компетентність – сукупність новоутворень, знань,

Джерело інформації	Визначення термінів
социально-профессиональная компетентность человека // Интернет-журнал «Эйдос». - 2006. - 4 мая. http://www.eidos.ru	системи цінностей і стосунків, що сприяє створенню ціннісно-сміслових, поведінкових, мотиваційних, емоційно-вольових, когнітивних результатів особистої діяльності суб'єктів
Хуторской А.В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций // Интернет-журнал «Эйдос». - 2005. - 12 декабря. http://www.eidos.ru	Компетентність – сукупність особистісних якостей студента (ціннісно-сміслових орієнтацій, знань, умінь, навиків, здібностей), обумовлених досвідом його діяльності в певній соціально і особистісно-значимій галузі
Байденко В.И. Концептуальная модель государственных образовательных стандартов в компетентностном формате (дискуссионный вариант): Материалы ко второму заседанию методологического семинара. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004	Компетентність – міра освітнього успіху особистості, що проявляється в її власних діях в певних професійно і соціально важливих ситуаціях
Розов Н.С. Философия гуманитарного образования. – М.: Исследовательский центр проблем подготовки специалистов, 1993. – С. 137.	Філософське розуміння компетентності, яке може асимілювати нові відкриття і розробки, що стосуються людського пізнання і практики, а також дозволяють визначити освітні вимоги в кожному класі педагогічних ситуацій (для кожного типу, профілю, ступеня освітніх систем)
Роботова А.С., Леонтьева Т.В. и др. Введение в педагогическую деятельность. – М., 2002. – С. 25.	Компетентність – особисті можливості посадової особи, його кваліфікація (знання і досвід), що дозволяють йому приймати участь в розробці певного кола питань або розв'язувати самому питання, завдяки наявності у нього певних знань і навиків
Маркова А.К. Психология профессионализма. – М., 1999. – С. 8.	Компетентність – созрівання особистості і здобуття такого стану, який дозволяє йому продуктивно діяти при виконанні трудових функцій і досягати певних результатів
Педагогика. Учебное пособие / Под ред. П.И. Пидкасистого. – М.: Высшее образование, 2006. – С. 416.	Компетентність – здатність фахівця застосовувати знання для розв'язання практичних задач у відповідності з його компетенцією, а саме колом повноважень, професійних обов'язків, питань (чи за межами цього кола), в яких ця людина достатньо обізнана, володіє необхідними інформацією і досвідом
Черемисина А.А. Формирование правовой компетентности старших школьников: Дис. ...канд. пед. наук. – Оренбург, 2000. – С. 10.	Компетентність – стійка здатність людини до діяльності зі знанням своєї справи, яка складається із глибокого розуміння сутності виконуваних задач і розв'язуваних проблем, знання досвіду, що є в певній галузі, активного володіння його кращими досягненнями, уміння обирати засоби і способи дій, адекватні конкретним обставинам місця і часу, почуття відповідальності за досягнуті результати

Джерело інформації	Визначення термінів
Митина Л.М. Психология развития конкурентоспособной личности. – М.: Московский психолого-социальный институт; – Воронеж: Изд-во НПО «МОДЕК», 2002. – С. 114.	Компетентність включає знання, уміння, навички, а також способи і прийоми їх реалізації в діяльності, спілкуванні, розвитку (саморозвитку) особистості
Безрукова В.С. Педагогика: Учебник. – Екатеринбург, 1996. – С. 46.	Компетентність – це володіння знаннями і уміннями, що дозволяють висловлювати професійно-грамотні судження, оцінки і думки
Гришина И.В. Профессиональная компетентность руководителя школы как объект исследования: Монография. – С-Пб., 2002. – С. 95.	Компетентність, являючись інтегральною професійною якістю керівника, сукупністю його досвіду, умінь і навичок, може слугувати показником як готовності до керівної роботи, так і здатності приймати обґрунтовані управлінські рішення
Галямина И. Г. Проектирование государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования нового поколения с использованием компетентностного подхода: Материалы к четвертому заседанию методологического семинара 16 ноября 2004 г. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 66 с.	Компетентність – це володіння певними компетенціями
Государственный образовательный стандарт Российской Федерации	Компетентність – готовність випускника певного ступеня освіти до виконання вказаних в державних освітніх стандартах видів і задач професійної діяльності з використанням отриманих знань, умінь і навичок, при свідомому розумінні їх соціальної важливості, а також пов'язаних з ними соціальних наслідків

Ураховуючи складний, інтегративний характер терміну «компетентність», Ю. Татур пропонує розглянути структуру компетентності, опираючись на п'ять компонентів, що виділила І. Зимняя [3, с.24]. Наведемо їх в першому стовбці таблиці 2. В другому стовбці таблиці 2 приведемо фрагменти тексту, визначення компетентності фахівця з вищою освітою.

Отже, найбільш повним і досконалим на нашу думку, є визначення терміну «компетентність» Ю. Татура, який відмічає, що це «інтегральна властивість особистості, яка характеризує її прагнення і здатність (готовність) реалізувати свій потенціал (знання, уміння, досвід, особисті якості тощо) для успішної діяльності в визначеній галузі».

Поява категорії «компетентність» супроводжувалась одночасним процесом класифікації компетентностей, але єдиної класифікації не існує, різні науковці пропонують своє бачення класифікації.

Співставлення тексту визначення компетентності (за Ю. Татуром) і характеристик компетенцій (за І. Зимньою)

Характеристика компетенцій	Відповідні терміни в визначенні компетенцій
<i>Готовність</i> до прояву компетентності (тобто мотиваційний аспект), де готовність розглядається як мобілізація суб'єктивних сил	Прагнення і здатність (готовність) реалізувати свій потенціал
<i>Володіння</i> знанням змісту компетентності (тобто когнітивний аспект)	Проявлена на практиці здібність реалізувати свої знання, уміння, досвід для успішної творчої діяльності
<i>Досвід</i> прояву компетентності різноманітних стандартних і нестандартних ситуацій (тобто поведінковий аспект)	
<i>Ставлення</i> до змісту компетентності та об'єкту її застосування (ціннісно-змістовий аспект, що виступає як мотиваційний)	Усвідомлюючи соціальну значимість і особисту відповідальність за результати своєї діяльності, необхідність її постійного вдосконалення
<i>Емоційно-вольова регуляція</i> процесу та результату прояву компетентності	

Класифікації бувають «натуральними» і «цільовими». «Натуральні класифікації» відображають закономірний порядок «речей-систем», охоплюючи три типи метакласифікаційних відносин:

1. Між «об'єктами (процесами)» одного онтологічного рівня.
2. Між ієрархічними рівнями в рамках одного онтологічного рівня, наприклад, для біосистем – від клітини до біосфери.
3. Між різними онтологічними рівнями [4, с.23].

Натуральна класифікація при доведенні її єдиності набуває статусу базисного закону природи. Цільові класифікації «будуються» для певних цілей, як правило, в управлінні, пізнанні, різних операціях. Взаємозв'язок між «натуральними класифікаціями» і «цільовими класифікаціями» відображає взаємозв'язок між «сутністю» і «явищем» («феноменом»). В нашій роботі ми розглядаємо цільові класифікації.

Взявши за основу класифікацію компетентностей Дж. Равена, яка складається із 143 елементів, Г. Селевко запропонував свою ієрархію компетентностей, представлену на рис. 1 [5, с.31].

І. Зимня виділяє чотири блоки компетентностей:

- базовий – інтелектуально забезпечуючий (основні мисленнєві операції на рівні норми розвитку). В нього входять такі «мисленнєві дії» або «розумові операції», як аналіз, порівняння, систематизація, прийняття рішень за висунутою метою;
- особистісний – особистісно-забезпечуючий блок в якому відображається формування таких особливостей, як «відповідальність, організованість, цілеспрямованість»;
- соціальний – соціально-забезпечуючий життєдіяльність людини та адекватність взаємодії з іншими людьми, групою, колективом. В цей блок І. Зимня віднесла 9 вимог. Наприклад: організувати своє життя у відповідності з соціально-значимим уявленням про здоровий спосіб життя; керуватися в співіснуванні правами та обов'язками громадян; керуватися в своїй поведінці цінностями буття, культури, соціальної взаємодії тощо;
- професійний – забезпечуючий адекватність виконання професійної діяльності [6, с. 10-19].

Поширеними є класифікації в рамках яких виділяють три основні групи компетентностей, наприклад [7, с. 9-10]:

- соціально-особистісні, загальнопрофесійні, спеціальні (В. Шадриков);
- загальні, професійні, академічні (В. Байденко);
- ключові, базові, спеціальні (Н. Радіонова, А. Тряпціна та ін);
- компетентність в загальнонауковій сфері, що є базовою в відповідній професії, компетентність в широкій (інваріативній до різних спеціальностей) галузі професійної діяльності, компетентність в вузькій (спеціальній) галузі професійної діяльності (Ю. Татур).

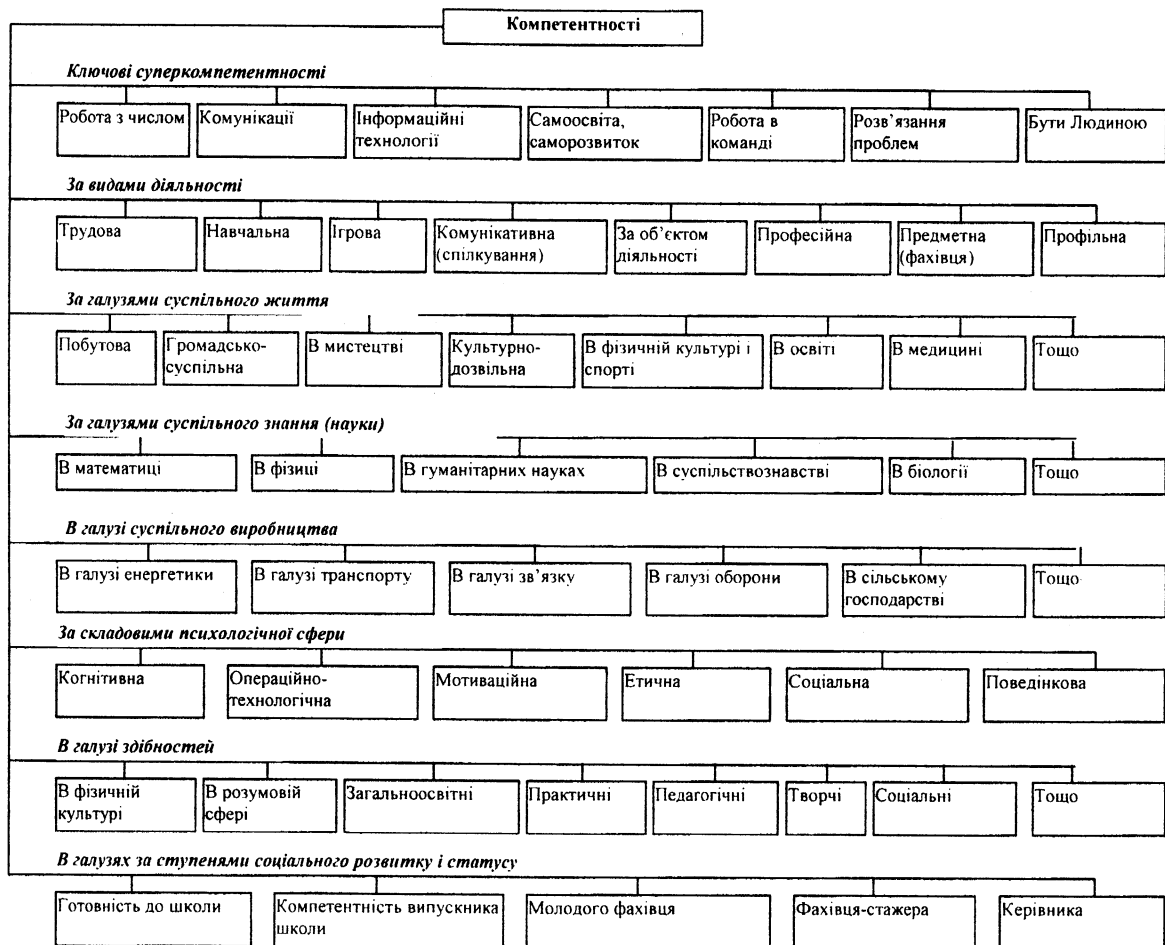

Рис. 1. Класифікація компетентностей (за Г. Селевко)

Ми розділяємо точку зору Н. Радіонової, А. Тряпціної та ін. які в змісті терміну компетентність виділяють сукупність ключових, базових та спеціальних компетентностей. При цьому ключові компетентності необхідні для будь-якої професійної діяльності, пов'язані з успіхом особистості, і проявляються, насамперед, в здатності вирішувати професійні задачі на основі використання інформації, комунікації, в тому числі іноземною мовою, соціально-правових основ поведінки особистості в громадянському суспільстві. Базові компетентності відображають специфіку визначеної професійної діяльності (педагогічної, інженерної тощо). Спеціальні компетентності відображають специфіку певної предметної сфери професійної діяльності. В процесі навчання всі три види компетентностей взаємопов'язані і розвиваються одночасно.

Розглянемо зміст поняття «компетенція», якому різні науковці дають своє трактування (табл. 3).

Найбільш змістове, на нашу думку, визначення терміну «компетенція» пропонує В. Байденко, який наголошує що компетенція це «1. Здатність робити щось добре, ефективно

в широкому форматі контекстів з високим ступенем саморегулювання, саморефлексії, самооцінки, швидкої, гнучкої і адаптивної реакції на динаміку обставин і середовища. 2. Відповідність кваліфікаційним характеристикам з урахуванням вимог локальних і регіональних вимог ринку праці. 3. Здатність виконувати певні види діяльності і робіт в залежності від поставлених задач, проблемних ситуацій тощо. Компетенція – відчужене, наперед задана соціальна вимога (норма) до освітньої підготовки студента, необхідна для його ефективної продуктивної діяльності в певній галузі».

Таблиця 3

Визначення терміну «компетенція» різними науковцями

Джерело інформації	Визначення термінів
Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. – М., 1993. – С. 294.	Компетенції – коло питань, явищ, в яких певна особистість володіє авторитетністю, пізнанням і досвідом
Хуторской А.В. Определение общепредметного содержания ключевых компетенций как характеристика нового подхода к конструированию образовательных стандартов // www.eiudos.ru	Компетенція – сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються по відношенню до визначеного кола предметів і процесів необхідних для якісної продуктивної діяльності по відношенню до них
Психологический словарь // http://medianet.yartel.ru/medianet/do/metod/competent_1.ppt	Компетенція – готовність суб'єкта ефективно співорганізувати внутрішні і зовнішні ресурси для досягнення поставленої мети
И.А. Зимняя. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании. Авторская версия. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004	Компетенції – деякі внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення (знання, уявлення, програми (алгоритми) дій, системи цінностей і стосунків), які пізніше проявляються в компетентностях людини як актуальних, діяльнісних проявах
Впровадження ECTS в українських університетах: Методичні матеріали. – Львів: Видавництво національного університету «Львівська політехніка», 2006. – 56с.	Компетенції – знання та уміння, що характеризують здатність студента виконувати, розуміти, відображати та пізнавати те, що вимагається освітньо-кваліфікаційною характеристикою фахівця, після закінчення навчання. Компетенції формуються в різних навчальних дисциплінах та оцінюються на різних стадіях навчального процесу
Маркова А.К. Психология профессионализма. – М., 1999. – С. 24.	Компетенція – індивідуальна характеристика степеню відповідності вимогам професії
Милованова Н.Г., Прудаева В.Н. Модернизация российского образования в вопросах и ответах. – Тюмень, 2002. – С. 25.	Компетенція – здатність до здійснення практичної діяльності, що вимагає наявності понятійної системи і розуміння, відповідного типу мислення, що дозволяє оперативно вирішувати проблеми і задачі, що виникають
Шишов С., Агапов А. Компетентностный подход к образованию // Лучшие страницы педагогической прессы. – 2002. – № 3. – С. 5.	Компетенція – здатність і готовність особистості до діяльності, яка заснована на знаннях і досвіді, що здобуті завдяки навчанню, орієнтовані на самостійну участь особистості в навчально-пізнавальному процесі, а також направленість на її успішне включення в трудову діяльність

Джерело інформації	Визначення термінів
<p>Байденко В.И. Концептуальная модель государственных образовательных стандартов в компетентностном формате (дискуссионный вариант): Материалы ко второму заседанию методологического семинара. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004</p>	<p>Компетенція – 1. Здатність робити щось добре, ефективно в широкому форматі контекстів з високим ступенем саморегулювання, саморефлексії, самооцінки, швидкої, гнучкої і адаптивної реакції на динаміку обставин і середовища. 2. Відповідність кваліфікаційним характеристикам з урахуванням локальних і регіональних вимог ринку праці. 3. Здатність виконувати певні види діяльності і робіт в залежності від поставлених задач, проблемних ситуацій тощо. Компетенція – відчужене, наперед задана соціальна вимога (норма) до освітньої підготовки студента, необхідна для його ефективної продуктивної діяльності в певній галузі</p>
<p>Галямина И. Г. Проектирование государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования нового поколения с использованием компетентностного подхода: Материалы к четвертому заседанию методологического семинара 16 ноября 2004 г. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 66 с.</p>	<p>Компетенція – це здатність і готовність застосувати знання і уміння при розв’язанні професійних задач в різноманітних галузях – як в конкретній галузі знань, так і в галузях слабо прив’язаних до конкретних об’єктів, а саме здатність і готовність проявляти гнучкість в мінливих умовах ринку праці</p>

Є широкий спектр підходів до класифікації компетенцій. Приведемо можливі підходи до класифікації компетенцій, що впливають із моделей якості людини:

1. Класифікація компетенцій, виходячи з моделі «вкладених відповідностей» зовнішнього середовища (рис. 2):

- компетенції відповідності фізичному середовищу проживання, включаючи екологічні компетенції;

- компетенції відповідності професійному середовищу – класифікація професійних компетенцій;

- компетенції відповідності клімату, географічному середовищу – кліматогеографічні компетенції орієнтації та діяльності людини;

- компетенції відповідності державі, суспільству, локальній цивілізації – соціокультурно-цивілізаційні компетенції;

- компетенцій відповідності Біосфері – Неосфері – неосферні компетенції;

- компетенції відповідності Землі і Космосу – космопланетарні компетенції.

2. Класифікація компетенцій, виходячи з моделі якості людини (рис. 3):

- компетенції, які відображають системно-соціальні якості людини. В цей блок входять системно-соціальні, особистісні компетенції;

- компетенції, які відображають духовно-етичні якості людини – духовно-етичні компетенції;

- компетенції, які відображають ціннісно-світоглядні якості людини – ціннісно-світоглядні компетенції;

- компетенції, які відображають ціннісно-емоційні якості людини – психо-емоційні (рефлексивні) компетенції;

- компетенції, які відображають якості інтелектуального розвитку людини – компетенція інтелектуального розвитку;
- компетенції, які відображають фізичний розвиток людини – компетенції фізичного розвитку людини.

Ці компетенції проявляються у «загальних компетенціях» і «професійних компетенціях». В той же час «професійні компетенції» утворюють свою класифікацію, розкриваючи професійну модель якості людини. Сфери – «якості знань», «якості діяльності», «якості культури особистості» - відображаються в цих компетенціях, формуючи їх «тіло».

3. Класифікація компетенцій, виходячи з ядрово-матрьошкової системодіяльнісної моделі людини (рис. 4):

- перше ядро компетенцій: класифікаційні – це компетенції, здібності до класифікації, типологізації, таксономізації тощо; розпізнавальної діяльності; мисленевої діяльності (мислення); гностичні – це компетенції про -, ре -, дія -, гностичної діяльності;
- друге ядро компетенцій: мовленнєві, словесні, сенсорні, моторні;
- третє ядро компетенцій: трудові (компетенції виробничої праці), вільнодіяльнісні (творчі), фізичної діяльності, інтелектуальної діяльності;
- четверте ядро (периферійне «кільце») компетенцій: економічно-господарські, екологічні, наукові (дослідницькі), художні (мистецькі), фізкультурні – компетенції фізичного розвитку, здоров'єзабезпечуючі – медичні компетенції, управлінські, педагогічні [2, с. 14-19, 48-51].

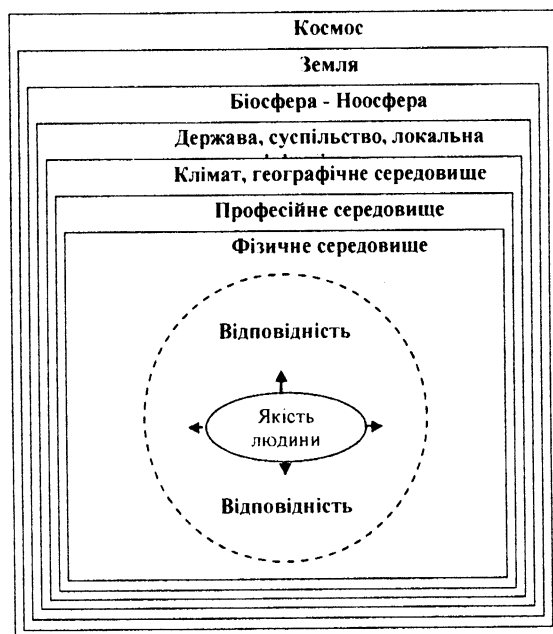

Рис. 2. Модель вкладених відповідностей якості людини «середовищам» його буття

Перша модель відображає експлікацію якості людини як «матрьошку» відповідностей, що відображає занурення людини в значну кількість вкладених одного в одне середовищ існування, починаючи від ближнього середовища, потім професійного, географічного (кліматичного), середовища у формі держави, суспільства, локальної цивілізації, і закінчуючи такими середовищами, як Біосфера – Ноосфера, Земля, Космос.

Друга модель доповнює першу. Вона показує, як забезпечуються ці відповідності, через формування яких новоутворень в людині під час навчально-виховного процесу. Всі ці «відповідності» як «потенційні відповідності» знаходять відображення в «Системно-соціальній якості» (блок I), «Ціннісно-світоглядній якості» (блок II), «Духовно-етичній якості» (блок III), «Психолого-мотиваційній якості» (блок IV), «Якості інтелектуального розвитку» (блок V), «Якості фізичного розвитку» (блок VI). Ці «блоки» у свою чергу

проходять своє становлення і розвиток під дією «якості загальноосвітньої підготовки» і «якості професійної підготовки», а також «сфер» – «сфери якості знань», «сфери якості діяльності», «сфери якості культури», через які виражається єдність якості освіти і якості виховання.

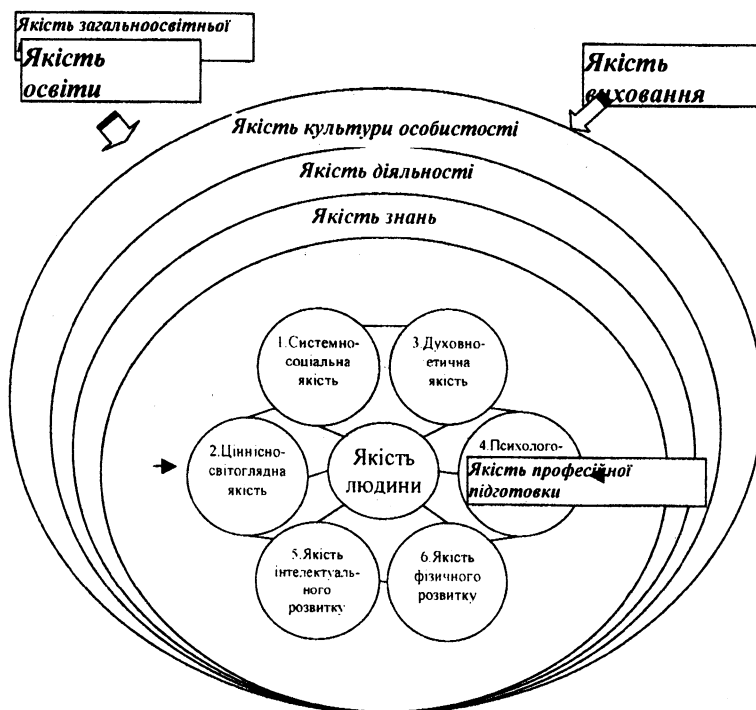

Рис. 3. Структура якості людини

Рис. 4. «Ядрово-матрьошкова» системодіяльнісна модель людини

Третя модель є «ядровою» діяльнісною моделлю особистості, запропонована А. Субетто в кінці 80-х років минулого століття. Вона опирається на дослідження Б. Ананьєва, Л. Зеленова, В. Кодухова, Н. Подьякова, В. Шадрікова, Г. Щедровіцкого та ін. [8, с.148 - 159].

У внутрішнє, перше «ядро» входять види діяльності: класифікаційна, розпізнавальна, розумова (мислення), гностична. Друге «ядро», що охоплює перше, включає: мовну, мовленнєву, сенсорну, моторну. У третє «ядро», що включає друге ядро, входять види

діяльності, що є «парами»: трудову і вільну діяльності, фізичну і інтелектуальну діяльності. І, нарешті, периферійне «кільце», що є завершальним «ядрової моделі».

Особливість «четвертого ядра компетенцій» полягає в тому, що воно виражає собою, через категорію компетенції ті види діяльності, які характерні для будь-якої людини, і визначають зміст гармонійного розвитку особистості.

Крім зазначених вище трьох видів класифікацій, існує ще одна модель у вигляді «квадрата» головних видів професійної діяльності (рис. 5)[2, с.52-53]. Цей квадрат визначає 4 класи компетенцій: проєктувальні, організаційні, технологічні, управлінські. «Квадрат» діяльностей і відповідних компетенцій, охоплює будь-які види діяльності, тобто, він присутній в кожній «діяльній компетенції».

проєктування	організація
технологія	управління

Рис. 5. Модель опису компетенцій у вигляді «квадрата»

Всі чотири запропонованих класифікації знаходяться у співвідношенні доповнення одна до одної (а саме, діють принципи доповнення цих класифікацій) (рис. 6).

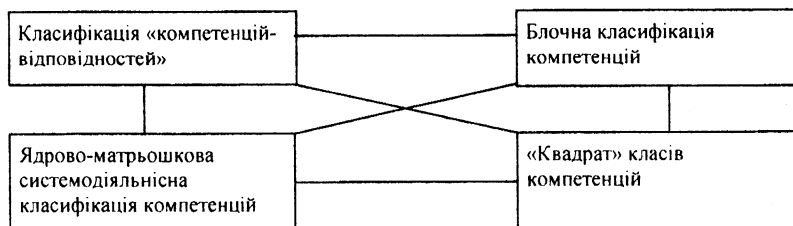

Рис. 6. Система відношень доповнень між класифікаціями компетенцій

Важливим питанням є класифікація компетенцій, розглянемо класифікації компетенцій запропоновані різними авторами.

У процесі роботи програми TUNING, в якій прийняли участь більше 100 університетів із 16 країн, які підписали Болонську декларацію, було виділено компетенції які формуються вищою професійною освітою. Компетенції розбили на два макрокласи: компетенції, які стосуються предметної галузі - предметно-спеціалізовані компетенції; універсальні компетенції (навики), не пов'язані безпосередньо з вирішенням професійних задач, проте пов'язані з успішністю професійної діяльності опосередковано (рис.7) [1, с.28-32].

Предметно-спеціалізовані компетенції по проєкту TUNING відображають «ключові» компетенції, які «тісно пов'язані зі специфічними знаннями в галузі навчання» і забезпечують «своєрідність конкретних програм на здобуття ступеня». Іншими словами предметно-спеціалізовані компетенції відображають на рівні навиків, умінь, здібностей випускників, специфіку професійної частини освітніх програм. Універсальні компетенції – це ті компетенції, які по проєкту TUNING є важливими для конкретних соціальних груп (в даному випадку для випускників і роботодавців) [1, с.28].

В аналітичній доповіді «Национальная система и образовательные стандарты высшего образования российской Федерации» (2006) затверджується, що в новому поколінні державних освітніх стандартів (третє покоління) зберігається поділ компетенцій на дві групи (як це прийнято в «Проєкті TUNING»): загальні (універсальні, надпредметні) і спеціальні (предметно-специфічні, предметно-спеціалізовані). «Перші є переносними і менш жорстко прив'язані до об'єкту та предмету праці. Другі відображають професійну кваліфікацію» [9, с.129].

У відповідності з прийнятою класифікацією в Державному освітньому стандарті Російської федерації запропоновані «дерева класів компетенцій» (рис. 8)[10, с.14].

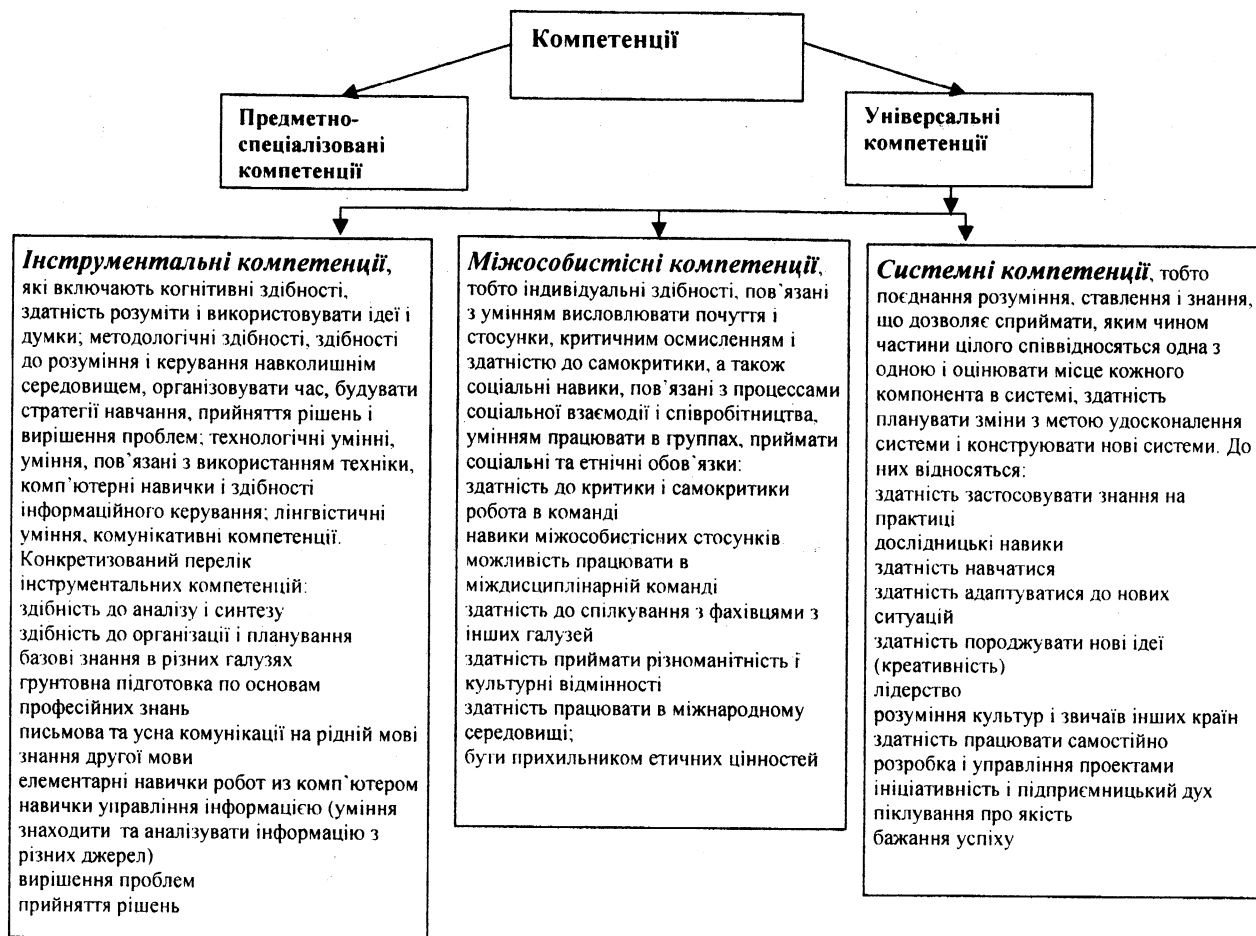

Рис. 7. Дерево класів компетенцій в версії проекту TUNING

Кожний із цих класів компетенцій розкривається в проекті державного освітнього стандарту Російської Федерації на рівні категорій «повинен», «розуміти», «знати», «володіти», «уміти», «мати наукове уявлення», «бути готовим», «володіти здатністю», «мати цілісне уявлення», «використовувати», «бути підготовленим», «володіти досвідом». У відповідності з дослідженнями І. Зимньої, В. Шадрикова, фахівець з вищою освітою повинен володіти певним набором компетенцій, що характеризують його як людину і фахівця. При цьому магістр повинен володіти тими компетенціями, що і бакалавр, і додатковими, які він повинен отримати на другому ступені навчання.

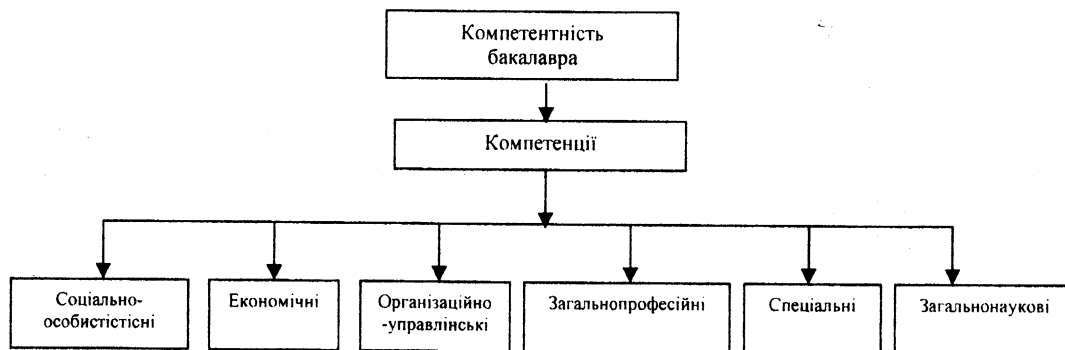

Рис. 8. Дерево компетенцій бакалавра

А. Хуторський у відповідності з поділом змісту освіти за загальне метапредметне (для всіх дисциплін), міжпредметне (для цикла дисциплін чи освітніх галузей) і предметне (для кожної навчальної дисципліни) виділяє три класи компетенцій фахівця [11]:

- ключові компетенції – що стосуються загального змісту освіти;
- загальнопредметні компетенції – що стосуються певного кола навчальних дисциплін і освітніх галузей;
- предметні компетенції – що мають конкретний опис і можливість формування в рамках навчальних дисциплін.

Аналізуючи наведені вище класифікації вважаємо доцільним прийняти класифікацію компетенцій, яка буде складатись із трьох груп (рис. 9):

1. Компетенції, які є загальними для сучасних фахівців різних спеціальностей (ключові).

2. Компетенції які є базовими для всіх фахівців інженерно-педагогічного профілю (загальнопрофесійні).

3. Компетентції вузької галузі професійної діяльності (спеціальні).

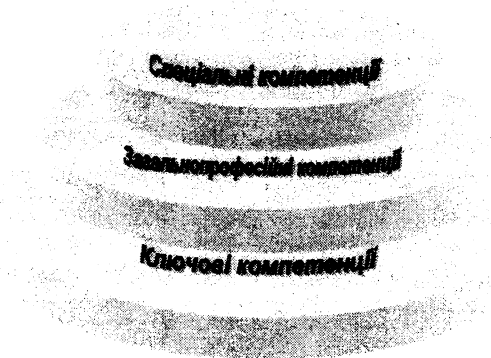

Рис. 9. Класифікація компетенцій

У сучасних умовах модернізації вищої професійної освіти важливим показником є якість підготовки фахівця на принципах компетентнісного підходу, яка повинна відповідати вимогам ринку праці. А показником якості підготовки фахівця стає його компетентність і сформовані компетенції. Для задоволення очікувань роботодавців основним завданням вищої школи є розробка критеріїв якості підготовки фахівців які максимально дозволять наблизити результати навчання до набору необхідних компетенцій (моделі компетенцій). Отже, в сучасних умовах модернізації освітньої галузі основним завданням постає формування програми підготовки фахівців на принципах компетентнісного підходу, а саме прийняття компетенцій як основи для розробки освітніх програм.

Література:

1. Болонский процесс: поиск общности европейских систем высшего образования (проект TUNING) / Под науч. ред. В.И.Байденко. – М.: Исследоват. центр проблем кач-ва под-ки спец-ов, 2006. – 211с.
2. Субетто Александр Иванович. Онтология и эпистемология компетентностного подхода, классификация и квалиметрия компетенций. СПб. –М.: Исследоват. центр проблем кач-ва под-ки спец-ов, 2006 – 72с.
3. Зимняя И.А. Компетентностный подход. Каково его место в системе современных подходов к проблемам образования? (теоретико-методологический подход)// Высшее образование сегодня. – 2006. - №8. – С.21-26.
4. Субетто А.И. Метаклассификация как наука о механизмах и закономерностях классифицирования (Опыт обобщения). В 2-х книгах – СПб. – М.: Исследовательский центр проблем кач-ва под-ки спец-ов, 1994.– 254с.; 88с.
5. Селевко Г.К. Педагогические компетенции и компетентность//Сельская школа. – 2004. - №3. – с. 29-32

6. Проблемы качества образования. Книга 2. Компетентностный подход в профессиональном образовании и проектировании образовательных стандартов. – М. – Уфа: Исследоват. центр проблем кач-ва под-ки спец-ов, 2005. – 101с.

7. Мартынюк О.И., Медведева И.Н., Панькова С.В., Соловьева И.О. Опыт формирования компетентностной модели выпускника педагогического вуза как нормы качества и базы оценки результатов образования / Одиннадцатый симпозиум «Квалиметрия в образовании: методология, теория, практика». – М., 2006, 48 с.

8. Субетто А.И. Проблемы фундаментализации и источников содержания высшего образования. – Кострома – М.: КГПУ, Исследоват. центр проблем кач-ва под-ки спец-ов, 1995. – 332с.

9. Национальная система и образовательные стандарты высшего образования Российской Федерации. Аналитический доклад/ Авт. доклада: Байденко В.И., Гребнев Л.С., Гришанова Н.А., Зернов В.А., Пугач В.Ф., Савельева Г.П., Селезнева Н.А./ Под ред. В.И.Байденко. – М.: Исследоват. Центр проблем кач-ва под-ки спец-ов, 2006. – 148с.

10. Челпанов И.В. Компетентностный подход при разработке государственных образовательных стандартов высшего кораблестроительного образования. – М.: Исследоват. центр проблем кач-ва под-ки спец-ов, 2005. – 97с.

11. Хуторской А.В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций//Интернет-журнал «Эйдос». – 2005. – 12 декабря. <http://www.eidos.ru>

В статті освіщені основні теоретическі положення компетентнісного підходу, розглянуті сучасні трактування «компетентності» та «компетенції», наведені найбільш поширені класифікації «компетентності» та «компетенції».

УДК 378:37.013.3

О.С. Заблоцька
м. Житомир, Україна

ГЕНЕЗИС ЗМІСТУ КОМПЕТЕНТНІСНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР

Як свідчить аналіз міжнародної педагогічної практики, нормативних документів та рекомендацій європейських і світових організацій, інноваційна діяльність в галузі освіти нині спрямована на широкомасштабне впровадження компетентнісного підходу. Його обрано новим концептуальним орієнтиром для всіх рівнів навчання. Причини такого вибору тісно пов'язані з вимогами сьогодення щодо підготовки творчої особистості, здатної до саморозвитку, швидкого орієнтування в єдиному інформаційному просторі та прийняття рішень, суспільного адаптування, конкурентоспроможності на світовому ринку праці, ефективної взаємодії з однодумцями в обраній галузі тощо.

Звернення до історії становлення компетентнісної освіти показало, що поняття «компетенція» вперше почало застосовуватися в США в 60-і роки ХХ століття. Тоді компетенції розглядалися як навички, які спеціально формувалися в особистості внаслідок автоматизації її знань.

Наприкінці 80-х – 90-х рр. цього ж століття поняття «компетентнісна освіта» стало використовуватися щодо результатів освітньої діяльності (компетенцій), які окрім стандартних шкільних навичок, передбачали вміння знайти необхідну інформацію, винахідливість, спостережливість, соціальну активність (лідерство) та ін.

Широкомасштабне впровадження компетентнісного підходу в європейську освіту розпочалось з Болонської декларації (1999 р.), яка закликала країни, що приєдналися до європейського освітнього простору, максимально наблизити освіту до ринку праці та спрямувати свої зусилля на виховання людини, здатної жити в єдиній Європі.

Нині реалізація компетентнісного підходу – один з пріоритетних напрямів реформування європейської освіти. Стратегію і тактику його впровадження розробляють такі міжнародні організації як ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів для навчання, досягнення й освіти (IBSTPI) та ін.